

העשור האבוד בשלטון המקומי

נחום בן-אליא

1. העשור האבוד כחלון הזדמנות

המושג 'העשור האבוד' נועד לבטא, כאן, חלון הזדמנות שלא נוצל. אלו שנים בהן ניתן היה לעצב שלטון מקומי אחר, על-ידי ביצוע תפנית אסטרטגית באשר לראיית ייעודו, מעמדו ותנאים להצלחתו. אך חלון הזדמנות זה לא נוצל וכתוצאה מכך נקלע השלטון המקומי למשבר מחזורי, עקיב ומחריף.

הזיכרון הציבורי הקצר זוקף את המשבר הנוכחי של השלטון המקומי לחובת המדיניות הכלכלית-תקציבית הקיצונית שאימצה הממשלה בשנת 2003. אכן, הקיצוצים הדרסטיים בתקצוב הממשלתי והתדרדרות כספית מהירה של המשק המוניציפלי הביאו לשיתוקן של רבות מן הרשויות המקומיות. אך אירוע זה מטשטש, על אף מחירו הציבורי-החברתי הרב, את אופיו המערכת-מבני של המשבר. ביטוי הנוכחיים אינם אלא התגלמות מאוחרת של מגמות הנמשכות שנים ארוכות. אין שום דבר דטרמיניסטי בתהליך זה שכן מאז ראשית שנות ה-90 ניתן היה לחזות את התפתחותו הצפויה של המשבר. אך, כאמור, חלון ההזדמנות לא נוצל.

2. היעדרה של תפיסה אלטרנטיבית

העשור האחרון הוא עשור אבוד מכיוון שלא השכלנו, כמדינה, לפתח תפיסה אלטרנטיבית באשר לשלטון המקומי. המדיניות הממשלתית כלפי השלטון המקומי

משקפת את המהפך הניאו-ליברלי המאפיין את כלל המדיניות הציבורית בישראל. מה שהתחיל כמדיניות מוניטרית ותקציבית מושכלת במחצית שנות ה-80 ('תוכנית הייצוב'), התפתח במרוצת הזמן למהפך (פוטש) אידיאולוגי בעל אופי פונדמנטליסטי. הוא חתר לשנות לא רק את אופן התנהלותו של המגזר הציבורי, לרבות המגזר המוניציפלי, אלא גם את ייעודו ומעמדו של המערכת השלטונית – שלטון מרכזי ושלטון מקומי. תהיה זאת טעות להניח שתחילתו של מהפך זה והשינויים שבאו בעקבותיו הם במדיניות הכלכלית של 2003. אמנם מדיניות זו הבליטה את המרכיב האידיאולוגי של הפונדמנטליזם הניאו-ליברלי, אך תופעה זו אינה אלא ביטוי גלוי ומופגן של תפיסה קיימת ('יציאה מן הארון'). בתחום המוניציפלי ניתן היה להבחין, עשור שנים לפני כן, במהפך אידיאולוגי זה. הוכחה בולטת לכך היא דו"ח ועדת סוארי (1993). אף כי לכאורה הוא מסמך העוסק בנושא "טכני" – קביעת הבסיס להקצאת מענק האיזון – ניתן לראותו כעדות פומבית ראשונה המבשר את הדוקטרינה החדשה בתחום השלטון המקומי:

הגישה אותה מאמצת הועדה בעיקרון הינה גישה התואמת את תהליך ההפרטה והפחתת הפיקוח והריכוזיות במשק ואשר אמורה להפחית את מעורבותו של השלטון המרכזי ולהרחיב את חופש הפעולה של יחידות עסקיות לרבות רשויות מקומיות. אחריות השלטון המרכזי, בהקשר הנוכחי, מתמקדת בהבטחת רמה מינימלית של שירותים...

ואחריותו של השלטון המקומי, בסיסו הכלכלי נותר כסוגיה בלתי-פתורה.

הניסיון להשתית את מימון השלטון המקומי על מימון עצמי היא תופעה ייחודית לישראל ומבחינה זו היא בגדר *jamaais vu*. בכל מדינה נדרש השלטון המקומי לשאת בחלק מעלויותיו ואף יש לו אינטרס מוצהר להגדיל את המקורות העצמאיים. אך לא מוכרת לי מדינה מפותחת בעלת דגם שלטון מקומי מקביל לישראל, הנסוגה ממימונו – בין אם מימון זה הוא על בסיס התחלקות פיסקלית ובין אם על בסיס השתתפות תקציבית. אפילו במדינה כארה"ב, בעלת דגם "רזה" של שלטון מקומי מבחינת תפקידו ונטולת זיקה לערכי מדינת הרווחה, עולה חלקו של המימון הממשלתי (פרדלי ומדינתי) על חלקה של הממשלה בישראל בתקציב הרשויות המקומיות.

על רקע זה יש לראות גם את 'אשליית העצמאות הכלכלית' – האמונה שניתן לבסס את פעילות השלטון המקומי על מקורות עצמיים. שנות ה-90 יצרו אשליה אופטית, בעיקר בקרב רשויות מקומיות יהודיות, שניתן לבסס רשות מקומית על מקורות עצמיים. זאת, עקב זרם ההכנסות שהפיתוח המואץ יצר – גבייה מוגברת של היטלי פיתוח ובהמשך הגידול בארנונה. ואכן, עבור רשויות מקומיות הנמצאות ב'אזורי ביקוש', ובעיקר אלה שהן עתירות קרקעות בבעלות פרטית, היטל ההשבחה ואגרות הפיתוח יצרו מקורות הכנסה ניכרים שלא ניתן היה לדמיין שנים אחדות לפני כן. הפיתוח הפיסי המואץ היה נסיבתי (צירוף מקרים של ריבוי אוכלוסין מסיבי וצמיחה כלכלית יוצאת דופן) וספק אם יחזור כתופעה כוללת. עבור רשויות מקומיות רבות, הפיתוח המואץ כפתרון פיסקלי היה ונותר בגדר 'לא אופציה', אם בשל מיקומן (אזורי פריפריה) ואם בשל זהותן (רשויות ערביות ודרוזיות, למשל). גם הכנסות עצמיות שוטפות הן בעלות פוטנציאל מוגבל, לא רק בשל שליטתו של השלטון המרכזי בהתאמת התעריפים אלא גם בשל סף הנשיאה של בעלי נכסים ופירמות. לכן, על פי הערכת, לא צפוי להיפתר בשנים הקרובות המתח המובנה שבין יכולת המימון העצמי של מרבית הרשויות המקומיות לבין יכולתן לתפקד על פי תפקידן המוצהר.

אשליה נוספת היא 'אשליית ההבראה'. במעין מעשה של הברון מינכהאוזן – דמות מספרות ילדים – אשר בעת שקיעתו בביצה טובענית חילץ את עצמו ואת סוסו על ידי משיכת עצמו בציצית שער, מניחים משרד הפנים ומשרד האוצר שבדומה לתהליכים המאפיינים פירמה עסקית, מימוש תוכנית הבראה ברשויות במשבר יחזיר אותן

ישראל אינה המדינה היחידה שאמצה את העקרונות של הכלכלה הניאו-ליברלית. מרבית המדינות המפותחות עצבו, אף כי בשונות רבה, את מדיניותן הציבורית על פי עקרונות אלו. אך בניגוד לישראל, תהליך זה לא הביא להחלשתו של השלטון המקומי. סיבה עיקרית לכך היא שילובה של המדיניות הכלכלית בשינוי שלטוני כולל, במסגרתו תהליכים של ביזור (האצלת סמכויות) והעצמה פוליטית (הענקת יתר אוטונומיה) חיזקו את השלטון המקומי וביססו את יציבותו. כל זאת, תוך ראייה שלטונית כוללת ומשולבת וללא נטישה של אחריות ציבורית. היעדרה של תפיסה שלטונית כוללת בישראל משתקפת, בתחום המדיניות המוניציפלית, בהיעדר של תפיסה אלטרנטיבית בנושא השלטון המקומי ומקומו במערך השלטוני. עקב כך המדיניות המוניציפלית התכנסה אל תוך עולם "טכני" וחיפוש עקר אחר פתרונות "נוסחתיים".

על רקע זה עולה השאלה מדוע לא צמחה חשיבה אלטרנטיבית בקרב המוסדות האמונים על השלטון המקומי – משרד הפנים ומרכז השלטון המקומי? לדעתי, משרד הפנים וויתר בשלב מוקדם מאד על כל ניסיון לעצב תפיסה פוזיטיבית. הוא הפך למערכת "שבויה", הפועלת על פי תפיסתו ותכתיביו של משרד האוצר. מדוע הוויתור הזה? לא אכנס כאן להסבר התופעה. מספיק אם אבליט את ההבדל בין תחום השלטון המקומי לבין תחום התכנון הסטטוטורי. בעוד שמשרד הפנים מותיר חלל תפיסתי בתחום השלטון המקומי, המשרד הוכיח יכולת מרשימה לקדם תפיסות חדשות בתחום התכנון הסטטוטורי, כמומחש בשתי תוכניות ארציות (תמ"א 31 ותמ"א 35) ונגזרותיהן המחוזיות. גם מרכז השלטון המקומי לא השכיל למלא כל תפקיד רעיוני ובמהלך העשור האבוד הוא התגלה כארגון מגיב ולא כארגון יוזם.

2. מימון ללא תשובה

העשור האחרון הוא עשור אבוד מכיוון שלא נוצל לצורך בניית בסיס פיננסי מוצק לפעילות השלטון המקומי. התחום הכספי מסמן את השבר הטקטוני של השלטון המקומי. אך זהו שבר יזום ומתוכנן, ביטוי ישיר של התפיסה השלטת. מימון השלטון המקומי נקלע לסתירה לוגית בין מדיניות כלכלית (אידיאולוגית)-תקציבית החותרת למזער את המגזר הציבורי – כאן המגזר המוניציפלי – לבין האמונה שהשלטון המקומי יכול ליטול על עצמו משימות ללא גבול, כאילו לא קיימות מגבלות בתחום המקורות. בהיעדר תפיסה פוזיטיבית באשר לייעודו

יקר מאד. תהליך זה חשף גם את מגבלותיה של ביקורת הפנים וחולשותיה.

קריסתן הכספית של רבות מן הרשויות המקומיות וכן תופעות חוזרות של פגיעה בטוהר המידות מבליטות, מעל לכל, את מעמדה העלוב של הבקרה האזרחית. חוסר השקיפות המאפיינת את התנהלות השלטון המקומי אינו מעניק אפשרות למעורבות אזרחית בטרם מעשה או בשלבים מוקדמים של כשל מקומי. עקב כך אין יכולת אזרחית למזער את הנזקים של כשלי הניהול המקומיים.

4. פערים בין-רשתיים

העשור האחרון הוא עשור אבוד מכיוון שלא הצלחנו למתן את ההתפלצות הגדלה בין רשויות חזקות, מבחינה כלכלית, לבין רשויות חלשות. השילוב בין מדיניות הניאו-ליברלית בתחום המוניציפלי, הפועלת לרעת רשויות מקומיות חלשות, והבדלים מבניים הקשורים למיקום מרחבי (אזורי ביקוש מול שאר המדינה) והרכב סוציו-כלכלי, הלכו והבליטו את התהוותו של שלטון מקומי שסוע ומקוטב.

היעלמותם ההדרגתית של מנגנוני איזון האיצה תהליך זה. המענק הכללי, המנגנון העיקרי אשר גישר בעבר על פערים בלתי נמנעים בין הוצאות לבין הכנסות, איבד מערכו – הן כמרכיב מדיניות והן כמקור תמיכה. בהקבלה לגישתה באשר לכלל התמיכות החברתיות, התפיסה הניאו-ליברלית רואה במענק האיזון אלמנט בלתי רצוי, הבולם את הצורך של כל רשות מקומית להתנהל על פי מקורותיה היא ומהווה תמריץ שלילי להתייעלות. החזרתו כיום של מענק האיזון הוא מעשה מתבקש אך במהותו הוא בעל אופן פליאטיבי, כלומר הוא נועד להקל על משבר נוכחי - ללא שינוי מהותי של התפיסה השלטת.

כך נוצר, במהלך העשור האחרון, קו דמיון בין מגמות השינוי בכלל החברה הישראלית לבין מגמות השינוי בשלטון המקומי: מתאם הולך ומתחזק בין עוני חברתי לבין עוני מוניציפלי.

5. שירותים מקומיים: חובה ואמות מידה

העשור האחרון הוא עשור אבוד מכיוון שלא נוצל לפיתוח תפיסה שירותית בשלטון המקומי. הזכות לשירות הייתה ונותרה בגדר סוגיה בלתי פתורה. אין למדינת ישראל, למיטב ידיעתי, קודקס רשמי המשיב, באופן מוסמך וכולל, תשובה בהירה לשאלה איזה שירותים על הרשות המקומית לספק. חובותיה וסמכויותיה של הרשות המקומית בתחום זה, כלולים במסכת ענפה של חוקים ותקנות אשר אינם

למסלול של יציבות כלכלית. אך "הבראתה" של רשות מקומית אינה זהה להבראתה של פירמה עסקית. הבראתה של פירמה עסקית מסייעת, אם היא מוצלחת, לכושר התחרות שלה, מגדילה את הכנסותיה (בגין מכירות מוגדלות ועקב גיוס הון) ומשפרת את רווחיה. הבראתה של רשות מקומית היא בעלת אופי חד-צדדי, היא משפיעה על רמת ההוצאות אך אינה מגדילה את פוטנציאל ההכנסות. גם אם יושג מיצוי מרבי של ההכנסות הפוטנציאליות (העמקת דרמטית של גביית ארנונה, למשל) ספק אם התקבולים הנוספים יספיקו כדי לענות על הצרכים המקומיים. שום תהליך התייעלות לא יוכל לשנות פערים אובייקטיביים, מרחביים וסוציו-כלכליים.

3. כשלי ניהול מקומיים ועלותם הציבורית

העשור האחרון הוא עשור אבוד מכיוון שלא הופקו בעוד מועד לקחים חשובים באשר לקשר שבין משבר השלטון המקומי לבין כשלי ניהול ברמה המקומית. עיון בהתפתחות הביצועים הכספיים של הרשויות (במסגרת התקציב הרגיל), מאז מחצית שנות ה-80, מראה בבירור כיצד גדל בהתמדה הגירעון השנתי של הרשויות, את ראשיתה של תפנית שחלה בעטיה של מדיניות ממלכתית מרסנת תקיפה יותר בסוף שנות ה-90, וחזרת המצב הגירעוני בראשית העשור הנוכחי. בצדק ניתן לחזור ולהצביע על המימון הממשלתי המוטעה, אך אל לנו להתעלם מהניהול הבלתי אחראי והבלתי שקול של רבות מן הרשויות המקומיות.

העשור האחרון התאפיין על-ידי פיתוח עקיב של מערכי פיקוח ובקרה בשלטון המקומי. משרד הפנים השקיע מאמצים רבים בבניית מארג של אמצעים לשיפור הדיווח הכספי ולהגברת הביקורת המנהלתית. זאת, במטרה להבטיח שפעילות הרשויות המקומיות תיעשה על פי הוראות החוק ובהתאם לכללים של מינהל תקין וטוהר המידות. בתחום המינהל הכספי נדרשו הרשויות להתאים את עצמן לכללי דיווח משופרים ובהתאמה, לדיווחים תקופתיים (רבעוניים ושנתיים). מערך רחב-היקף של רואי חשבון הוקם לצורך ביקורת חיצונית צמודה. ואף על פי כן, מנגנונים אלה הוכיחו את עצמם כבלתי מסוגלים למנוע כשלי ניהול והתדרדרות פיננסית. זאת גם כאשר כל המידע הנדרש עמד לרשות משרד הפנים. בין בשל סיבות פוליטיות ובין בשל סיבות ביורוקרטיות, המידע הזמין לא תורגם למדיניות התערבות אפקטיבית, בזמן אמת – התערבות שכל תכליתה מניעת התדרדרות הרשויות המקומיות למשבר כספי משתק. כל זאת במחיר ציבורי (כלכלי ואזרחי)

6. ניוונה של הדמוקרטיה המקומית

העשור האחרון הוא עשור אבוד מכיוון שהדמוקרטיה המקומית נותרה כ"לא-סוגיה". ההתעלמות מנושא זה בולטת לא רק נוכח המאמצים המושקעים במדינות רבות למען התחדשותה של הדמוקרטיה המקומית אלא גם על רקע מגמות מדאיגות המתהוות בזירה המקומית. סימנים שונים חוזרים ומתריעים על התעצמותה של אפתיה גוברת בקרב אזרחים ביחס לנעשה בשלטון המקומי. לאדישות זו ביטויים שונים – אם במישור התחושתי ('שלטון מקומי הוא עסק לפוליטיקאים') ואם במישור ההתנהגותי (שיעורי השתתפות נמוכים בבחירות המקומיות, למשל). סוגיות אלו מעלות שאלות שונות לגבי הרלוונטיות של השלטון המקומי בחברה מודרנית: אם אמנם השלטון המקומי הוא רק סוכנות למתן שירותים, האם יש צורך בהתגלמותה כרשות שלטונית? אם הוא אכן מתיימר להיות גוף שלטוני, מה הם חובותיו כלפי אזרחיו? אם הוא אכן דמוקרטי, מהו הקשר המתבקש בינו לבין האזרחים מעבר להשתתפות בבחירות מדי מספר שנים?

הירידה המסתמנת בשיעורי הצבעה בבחירות מקומיות היא ביטוי מטריד לפער הנוצר בין החברה האזרחית לבין השלטון המקומי כשלטון דמוקרטי. בבחירות האחרונות (2003), למשל, השתתפו בתל אביב 29 אחוז מהבוחרים, בחיפה 35 אחוז, בחולון 36 אחוז, בירושלים 38 אחוז. אתמול היינו עדים לרציפות המגמה כאשר בבחירות שהתקיימו בגבעתיים מספר המצביעים הגיע ל-29 אחוז. שיעורי הצבעה אלה מציבים סימן שאלה לגבי מידת הייצוגיות של הנבחרים, נוכח התמיכה הציבורית המינורית. כאשר רוב הבוחרים נותר אדיש ואף מנוכר, הופכים הנבחרים – הגדרתית ובפועל – לנציגי מיעוט. על רקע זה עולה בכל חריפותה מידת הייצוגיות והלגיטימציה של השלטון המקומי.

דמוקרטיה ללא חיים דמוקרטיים היא דמוקרטיה נכה. הקשר בין הציבור לנבחרי הוא רופף מכיוון שאין הגדרה פוזיטיבית למהותו. בתנאים של דמוקרטיה פורמליסטית, מעשה ההצבעה הוא בגדר מתן ייפוי-כוח בלתי-חוזר וכשק 'פתוח' המאפשר לנבחרי הציבור לנהל את ענייני המקום וענייני הרשות המקומית באופן אוטונומי למדי. גם אם מתפתח בארץ ציבור דעתני, הרי דעתנותו של האזרח אינה חשובה לשלטון המקומי ומידת ההיוועצות בו היא מועטה, הססנית ולעתים קרובות מעלה חשד למניפולציה מכוונת. הרשות המקומית מציבה את ה'תושב' כמושא להתייחסות בעוד ששלטון מקומי אמור להציב את ה'אזרח'. התושב

מאפשרים – זולת אולי למשפטן מומחה – מענה ישיר וברור לסוגיה זו. מערכת מסועפת של חוקים ותקנות קובעים ומסדירים את פיתוחם וקיומם של שירותים שונים ברמה המקומית. אף על פי כן, מערכת זו אינה מספקת תשובות ברורות לשאלות מרכזיות: אילו שירותים יש לספק, מהי חובת נתינתם ומה הן אמות המידה המחייבות המושג 'סל שירותים' רודף את משרד הפנים זה עשרות שנים אך הוא מעדיף להתחמק ממנו. השאלה הבסיסית 'אילו שירותים רשות מקומית חייבת לספק', מעסיקה כל שר פנים חדש שכן, כבר בשלב די מקודם לכהונתו הוא נחשף לפערים המתגלים בין רשויות מקומיות ולדרישות תקציביות למען פיתוח שירותים חסרים. וכל שר פנים חדש מופתע לגלות שאין 'סל שירותים' מוגדר ואף מומלץ לו, על-ידי הסגל המקצועי, לא לעסוק בכך. התחמקות זו מבטאת רתיעה רבת שנים מלהתמודד עם אחת מסוגיות היסוד בתחום השלטון המקומי.

גם חוק העיריות המוצע כיום בוחר להתחמק מסוגיה זו שכן אין בו הגדרה נורמטיבית לגבי שירותים שעל רשות מקומית לספק, לא כל שכן קביעה ברורה באשר לזכותו של אזרח לשירות מקומי. לגבי שירותים שהם בעלי אופי מוניציפלי מובהק מסתפק החוק בציווי רפוי ("העירייה תפעל...") ואילו לגבי השירותים הניתנים בשיתוף הממשלה ('השירותים הממלכתיים') נתינתם הופכת לאופציונלית ('רשאית העירייה...").

על רקע זה בולטת גם ההתעלמות העצמית של משרד הפנים מהצורך להגדיר את תפקידו המיניסטרילי. התפקיד המסורתי של משרד הפנים, על פי תפיסתו העצמית, כממונה על השלטון המקומי ועל פעולותיו אינו מספק עוד. באותה מידה שמשדר החינוך מופקד לא רק על מסגרות ארגוניות (בתי ספר) אלא על תוצרתן ותוצאותיהן ('חינוך'), כך יש לצפות שאחריותו של משרד הפנים תחול לא רק על תפקודן התקין של הרשויות המקומיות אלא גם על השירותים הניתנים על-ידן. לשם כך נדרשת תפנית תפיסתית במשרד הפנים במסגרתה מורחבת אחריותו המיניסטרילית, תוך הצבת נושא הבטחת השירותים המקומיים ואיכותם כנושא ליבה במדיניותו. שינוי זה ישקף תפקיד פעיל יותר, מצד משרד הפנים, בשמירת על רווחתם של אזרחי המדינה וזכותם לשירותים נאותים וחיוזק מעמדו הציבורי בהתאם. אך כאמור, המשרד נותר שבוי בתפיסתו המסורתית והציפייה לתפנית הנדרשת נראית כיום מחוסרת בסיס.

הקומוניסטית בספרד. בראיון זה נשאל האיש, אשר שב למולדתו לאחר גלות של 50 שנה ומאבק עיקש בדיקטטורה של פרנקו, מה מסקנתו האישית נוכח התפנית שחלה בספרד והפיכתה למדינה משגשגת ודמוקרטיה תוססת. המרואיין הרהר שניות ארוכות בטרם השיב ולבסוף אמר: כנראה שהזמן הוא הרפורמטור הטוב ביותר. חשבתי הרבה על תשובה זו. יתכן שקביעתו אכן נכונה אך יחד עם זאת היא בעייתית. קל לאמץ אותה בדיעבד, כאשר המציאות השתנתה לטובה, אך אם אכן ניתן להניח – במבט אל העתיד – שהשינוי יהיה חיובי? במחשבה שנייה, ברור לי שההנחה ש"הזמן יעשה את שלו" אינה קבילה. שינויים אמיתיים מתרחשים כאשר יחידים, קבוצות וחברות מתגייסים לשינוי מציאות, או לכל הפחות כאשר הם משכילים לייצור ולנצל חלון הזדמנויות. עלי להודות שאני מתקשה לזהות מי הן הדמויות אשר יובילו היום שינוי בשלטון המקומי – לא ברמה הממלכתית ולא ברמה המקומית (גם כשישנם בשלטון המקומי אנשי בעלי יכולת אך מעדיפים בעת זו להתכנס אל תוך העשייה המקומית). האם נגזר על העשור הקרוב מהדורה עתידית של העשור האבוד? על פי תחושותיי בבוקר זה כנראה שכן וחבל.

הוא נתין שהרשות משרתת אותו. הוא צרכן השירותים המקומיים אך מעמדו הוא סביל. במסגרת זו אין לאזרח מעמד, מכיוון שמעמדו וזכויותיו מצריכים הקשר שלטוני. מעבר להיותו מצביע מזדמן, אין לאזרח מעמד משמעותי בדמוקרטיה המקומית. תחשבו על כך: אם כל אחד מאתנו יזכה לתוחלת חיים מרבית (על פי תוחלת החיים הממוצעת כיום בישראל), הרי שביכולתנו להשתתף ב-12 בחירות מקומיות בערך. אם התשומה הנדרשת לצורך הצבעה היא של כחצי שעה בממוצע, מעורבותנו הפעילה בדמוקרטיה המקומית מסתכמת במשך כל חייו ל-6 שעות! פרק זמן מזערי זה מסכם וממצה את כל תרומתו כדמוקרטים מקומיים... תסכימו איתי, יש בנתון זה מידה לא מבוטלת של עלבון אישי ועליבות אזרחית.

7. זהירות, העבר לפנינו!

האם נגזר על העשור הקרוב מהדורה עתידית של העשור האבוד? שאלה זו, הנוגעת לעתידו של השלטון המקומי, מעסיקה אותי – בעיקר בשל החשש שכך יהיה. בעת הכנת הרצאה זו נזכרתי, בהקשר לא-ישיר אליה, בראיון שנערך לפני שנים אחדות עם מי שהיה מנהיג המפלגה